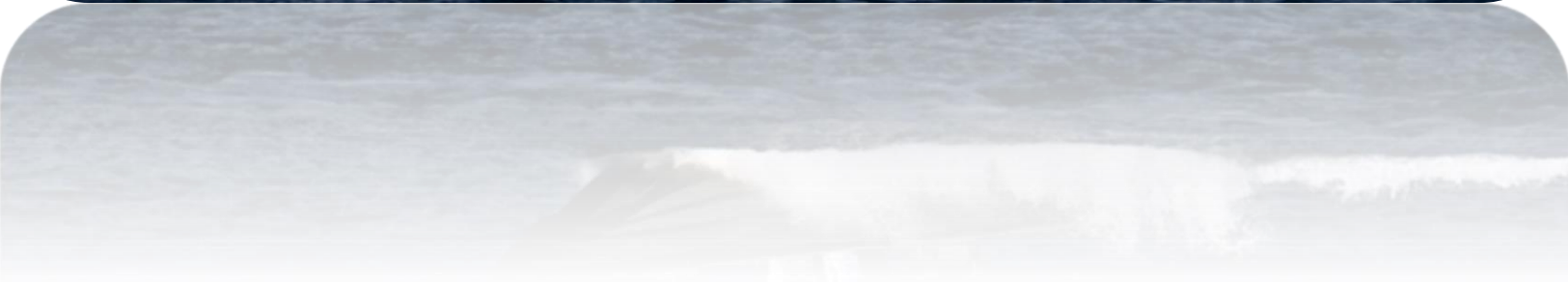

گزارش ویژه شماره ۲۸

"معادلات ژئوپلیتیکی تغییر هندسه نوین هواپایه و دریاپایه قدرت در جهان کنونی"

بسمه تعالی

مؤسسه آینده‌پژوهی جهان اسلام

گزارش ویژه شماره ۲۸

"معادلات ژئوپلیتیکی تغییر هندسه نوین هواپایه و دریای پایه قدرت در جهان کنونی"

محسن عابدی؛ دانشجوی دکترای جغرافیای سیاسی دانشگاه تهران

ژئوپلیتیک علم مطالعه روابط متقابل جغرافیا، قدرت و سیاست و کنش‌های ناشی از ترکیب آنهاست (حافظنیا، ۱۳۹۰: ۳۷) که با درک واقعیت‌های محیط جغرافیایی به منظور دستیابی به قدرت، به نحوی که بتوان در بالاترین سطح وارد بازی جهانی شد و منافع ملی و حیات ملی را حفظ کرد، عمل می‌کند (عزتی الف، ۱۳۹۰: ۷). و منازعات مرزهای بین‌المللی، ساختار مالی و اقتصادی جهان و الگوهای جغرافیایی را بررسی کرده (Agnew, 1999: 2) و نیز رویکرد ویژه‌ای به سیاست‌های جهانی دارد که بر اهمیت سرزمین و منابع تأکید می‌نماید (Dodds, 2000: 162). کولین اس‌گری ژئوپلیتیک را روابط تغییرناپذیر بین جغرافیا و قدرت راهبردی می‌داند (Gray, 1986: 7) و در جای دیگر امنیت را با ژئوپلیتیک برابر می‌بیند. وی با اشاره به اهمیت تنگه هرمز در رابطه با تأمین نفت می‌نویسد: «جغرافیا انرژی است، انرژی اقتصاد است و امنیت ژئوپلیتیک» (Gray, 1977: vii). ازسوی دیگر، آلفرد تایر ماهان (۱۸۴۰-۱۹۱۴م) در خصوص معادلات ژئوپلیتیک و قدرت دریای پایه جهانی می‌گوید: «کنترل دریاها نقش کلیدی در موفقیت ملی دارد» (عزتی الف، ۱۳۹۰: ۱۱)، براساس تجزیه و تحلیل قدرت دریایی بریتانیا و تاریخ دریایی جهان، ماهان توانست شش عامل را که قدرت دریایی، تا حد زیادی به آنها بستگی دارد، تشخیص دهد (Dikshit, 1982: 104-106) این عوامل عبارتند از: ۱- موقعیت جغرافیایی؛ ۲- ویژگی‌های طبیعی؛ ۳- طول ساحل و وسعت قلمرو؛ ۴- جمعیت؛ ۵- خصوصیات ملی؛ ۶- خط‌مشی حکومت و رهبران سیاسی (عزتی الف، ۱۳۹۰: ۵۸-۵۷).

به موارد فوق می‌توان در دست داشتن یا کنترل تنگه‌های سوق‌الجیشی بین‌المللی نظیر تنگه هرمز، جبل الطارق، سوئز، باب‌المندب، پاناما، مالاکا، بسفر، داردانل و غیره را نیز اضافه کرد. همچنین در توضیح مولفه‌های شش‌گانه ماهان بیان این نکته ضروری است که ایدئولوژی سیاسی رهبران و مردم جامعه، اراده ملی و جامعه مقاوم از مولفه‌هایی هستند که برای کشورها تولید قدرت می‌نمایند. به هر تقدیر حکومت می‌تواند نقش زیادی در افزایش قدرت دریایی یک کشور داشته باشد اما به‌جای تأکید بر «ماهیت حکومت» باید بر «سیاست‌ها و دیدگاه‌های حکومت» تأکید کرد. از دیدگاه ماهان قدرت دریایی فقط در بُعد نظامی آن مطرح نبود بلکه دریا از نظر تجاری و اقتصادی نیز بسیار اهمیت داشت. به اعتقاد وی قدرت نظامی دریایی ناشی از استفاده اقتصادی از دریا و اهمیت آن برای دولت است. او در کنار اشاره به عوامل توسعه قدرت دریایی، کلیده‌های قدرت دریایی را چنین جمع‌بندی می‌کند: تولید یا ضرورت تبادل محصولات، کشتی که تبادل از طریق آن صورت می‌گیرد و مستعمرات که عملیات کشتی‌رانی را تسهیل می‌کند، گسترش می‌دهد و با نقاط امن متعدد حفظ می‌کند (ازغندی و روشندل، ۱۳۹۲: ۱۶۶-۱۶۵). در نظریه قدرت دریایی ماهان بیشتر بر بُعد تجاری و اقتصادی دریا بر پایه سواحل و بنادر مناسب با بهره‌گیری از تبادل محصولات توسط کشتی‌رانی تأکید شده است.

در سال‌های اواخر قرن بیستم و اوایل قرن بیست و یکم نیز تنگه‌ها نقش بسزایی در تأمین قدرت دریایی داشتند. در این بین هر چند کشور انگلستان (بریتانیای کبیر سابق) از دیرباز به عنوان قدرت بلامنازع دریایی مطرح بوده و پس از جنگ جهانی دوم ایالات متحده آمریکا نیز قدرت دریایی دیگر در کنار انگلستان قرار گرفت لیکن با شروع هزاره سوم و دگرذیسی در تجهیزات، فناوری‌ها، نامتقارن شدن استفاده از تجهیزات در تقابل‌های نظامی، استقرار هندسه قدرت بر پایه اراده ملت‌ها و رهبران سیاسی کشورها و نیز فرسوده شدن تجهیزات قدرت‌های سابق، معادلات ژئوپلیتیکی قدرت دچار دگرگونی شدیدی شده است. تغییرات در هندسه نوین قدرت دریایی به نحوی بوده که جمهوری اسلامی ایران براساس دارا بودن تجهیزات نظامی استراتژیک دریایی و نیروی نظامی متبحر و کارآمد در ناوگان دریایی خود، در بین ۵ قدرت اول دریایی قرار گرفته است. میانگین کشتی‌های نیروی دریایی جمهوری اسلامی ایران بیشتر از بریتانیا است. تعداد قایق‌های تندروی نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

قابل قیاس با نه فقط انگلستان بلکه شاید هیچ نیروی دریایی دیگری نباشد. هر چند بریتانیا یک ناو هواپیما بر دارد، اما تعداد زیردریایی‌های ایران تقریباً ۴ برابر انگلیس است. در مقایسه‌ای که بین قدرت نظامی ایران و انگلیس توسط پایگاه اینترنتی «گلوبال فر پاور» انجام شده، در میان ۱۳۷ کشور، ایران در رده هشتم و انگلستان در رده چهاردهم قرار دارد. مقایسه تجهیزات دریایی دو کشور به شرح زیر است:

انگلستان	جمهوری اسلامی ایران	نوع تجهیز نظامی
۷۶	۴۰۶	میانگین تعداد کل کشتی و ناو
۱	۰	ناو هواپیما بر
۰	۳	رزمناو
۱۱	۴۰	زیردریایی

منبع: به نقل از پایگاه اینترنتی «گلوبال فر پاور» <https://www.eghtesadnews.com>

دستگیری بی‌سابقه ۱۵ تفنگدار و ملوان ناو جنگی اچ.ام.اس. کورنوال متعلق به نیروی دریایی بریتانیا توسط نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در روز جمعه سوم فروردین ماه سال ۱۳۸۶ (۲۳ مارس ۲۰۰۷) یا دستگیری بی‌سابقه ۱۰ کوماندوی آمریکایی (۹ نفر مرد و ۱ نفر زن) با دو فروند قایق جنگی توسط نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی (به دلیل ورود غیرقانونی به آب‌های ساحلی جمهوری اسلامی ایران در نزدیکی جزیره فارسی) حدود ۹ سال بعد در تاریخ سه‌شنبه ۲۲ دیماه ۱۳۹۴ (۱۳ ژانویه ۲۰۱۶) نشان از قدرت دریایی ایران در حوزه ژئوپلیتیک خلیج فارس به کشورهای فرامنطقه‌ای است.

بعد از گذشت ۴ سال از دستگیری کوماندوهای آمریکایی، چند اتفاق دریایی مهم دیگر در سال ۱۳۹۸ رخ داد. ابتدا انفجار چند کشتی در سواحل امارات متحده عربی که با گمانه‌زنی‌های متعددی روبرو شد. پس از آن توقیف نفتکش ایران متعلق به شرکت ملی نفت با نام Happiness توسط عربستان سعودی در روز سه‌شنبه ۱۰ اردیبهشت

ماه ۱۳۹۸ که در پی نقص فنی در قسمت موتورخانه خود بالاجبار و مطابق قوانین بین‌المللی دریانوردی تقاضای پهلوگیری در بندر جده عربستان کرد و طی چندماه با وجود رفع نقص اجازه ترخیص نیافته و دولت سعودی رقمی بیش از ۱۰ میلیون دلار به بهانه هزینه‌های تعمیر و نگهداری دریافت کرده بود (<https://www.khabaronline.ir/news/1276393> و <https://www.mashreghnews.ir/news/976789>). در همین سال‌ها نیز حزب‌الله لبنان دیگر بازوی توانمند جبهه مقاومت اسلامی پس از تعرض ناوچه‌های رژیم اشغالگر قدس به خاک لبنان، با تحدی و تهدید سردمداران صهیونیستی آنها را از ضربه‌ای قریب‌الوقوع خبر داد. در همین راستا با شلیک موشک، یکی از ناوچه‌های جنگی این رژیم غاصب را منهدم نمود و آنها را در حیرتی عظیم از این مقابله دریایی فرو برد.

اما اتفاق مهم دیگر این بود که نفتکش ایرانی به نام «گریس ۱» بود در ۱۳ تیرماه ۱۳۹۸ در دزدی دریایی و آشکار نیروهای ویژه نظامی انگلستان در تنگه بین‌المللی جبل‌الطارق به بهانه زیرپا گذاشتن تحریم‌های وضع شده علیه سوریه، توقیف شد که پس از رفع توقیف به «آدریان دریا ۱» تغییر نام داد (<https://fa.alalamtv.net/news/4374491>). این اقدامات به دنبال اقدامی متقابل در راستای کارزار فشار حداکثری آمریکا و بریتانیا علیه ایران در کنار تحریم‌های همه‌جانبه و خروج چند مرحله‌ای ایران از تعهدات برجامی خود بود. در ادامه پس از گذشت حدود یک ماه دادگاه عالی جبل‌الطارق (تحت قیمومیت کشور انگلستان) به عنوان مستعمره سابق انگلستان که در نظریه قدرت دریایی ماهان به عنوان یکی از عوامل قدرت مطرح شده بود، با بی‌اعتنایی به فشارها و درخواست رسمی ایالات متحده آمریکا برای تمدید توقیف، حکم آزادی آن را صادر کرد، و البته دادگاه منطقه کلمبیا نیز در آمریکا به حکم توقیف رأی داد. ترامپ و مشاورانش سعی داشتند با فشار حداکثری با استفاده از قدرت نظامی خود یعنی ناوگان ششم دریایی مدیترانه مستقر در کشور ایتالیا، قدرت سیاسی یعنی حکم دادگاه آمریکایی و ایجاد اجماع و ائتلاف دریایی ضدایرانی خود به سمت اقتصاد دریاپایه به همراهی شرکای سنتی اروپایی و منطقه‌ای غرب آسیا، توانایی تهران را در کاهش صادرات نفت از طریق ناوگان دریایی به رُخ جهان بکشد، اما در نهایت نفتکش ایرانی آدریان دریا ۱ پس از ۴۶ روز توقیفی در ۲۴ مرداد با صدور

دستور آزادی در تاریخ ۹۸/۰۵/۲۸ مسیر خود را از تنگه جبل الطارق به سمت شرق دریای مدیترانه یعنی بندر کالاماتا در جنوب یونان ادامه داد.

هرچند رفع توقیف از نفتکش ایران در چارچوب مجموعه اقدامات سیاسی، حقوقی، و نظامی قابل بررسی است اما در گزارش ویژه حاضر به بعد غیر حقوقی این فرایند توجه می‌شود. بدین ترتیب می‌توان گفت رهاسازی نفتکش ایرانی در پی توقیف متقابل نفتکش انگلیسی Stena Impero اتفاق افتاد. این کشتی با قابلیت حمل مواد نفتی و شیمیایی به وزن ۴۹۶۸۳ تن و طول ۱۸۳ متری بود که در سال ۲۰۱۸ میلادی ساخته و تحت پرچم کشور انگلستان در تنگه بین‌المللی هرمز به مقصد بندر الجبیل عربستان سعودی در حرکت بود و توسط یگان شناوری منطقه یکم نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و به درخواست سازمان بنادر و دریانوردی هرمزگان در روز جمعه مورخ ۲۸ تیرماه ۱۳۹۸ به دلایل تردد از مسیر خلاف کشتیرانی در تنگه هرمز، خاموش کردن دستگاه موقعیت‌یاب و توجه نکردن به هشدارهای ایران برای جلوگیری از بروز حوادث احتمالی متوقف گردید. از آنجائی که این تنگه دومین تنگه شلوغ دنیا و راهبردی‌ترین مسیر کشتیرانی جهان بوده و همچنین با انتقال بیش از ۳۰ میلیون بشکه نفت در سال از این تنگه حدود ۵۶ درصد نفت جهان از این تنگه به نقاط مختلف دنیا صادر می‌گردد، کنترل دریایی و هوایی این منطقه حساس قدرت ژئوپلیتیکی مطلق را به کنترل‌کننده این تنگه می‌دهد. ایران و عمان مطابق با کنوانسیون‌های حقوق دریاهای دو کشوری هستند که حق بازرسی عبور و مرور و تأمین امنیت آن را دارند.

همچنین نفتکش دیگری از انگلیس با پرچم لیبریا با نام مصداق با ۱۶۰ هزار تن بار به مقصد یکی از بنادر عربستان سعودی چند ساعت پس از توقیف اولین کشتی در آب‌های خلیج فارس توسط جمهوری اسلامی ایران متوقف و مورد بازجویی قرار گرفت. پس از رویارویی متقابل در ادامه دزدی و تجاوز دریایی انگلستان تنش میان دو کشور تا جایی بالا گرفت تا به مرز درگیری و ائتلاف‌سازی نیز پیش رفت. اگر چه ترزا می نخست وزیر سابق انگلستان اذعان کرده بود که به دنبال درگیری نظامی با ایران نیست، اما نخست وزیر جدید انگلستان، بوریس جانسون با تندروی‌های شدید و اقداماتی ترامپ‌گونه عملکردی غیرقابل پیش‌بینی دارد. در هر صورت با صدور رأی دادگاه

آمریکایی، اگر حکم توسط آمریکا و متحدانش اجرا شود، آمریکا موضع و هموردی سخت را پذیرفته که می‌داند باید منتظر واکنش‌های متقابل جمهوری اسلامی ایران باشد، و اگر حکم را اجرا نکند اعتبار بین‌المللی خود را زیر سؤال برده است. اما مسئله اساسی در این تقابل ژئوپلیتیکی قدرت‌های دریایی جهان کنونی این است که نفتکش ایرانی بدون حضور محافظ و تأمین دریایی، توسط نیروهای ویژه انگلستان توقیف شد، لیکن در اقدامی متقابل، نفتکش‌های دوگانه انگلستان با حضور چهار ناو نظامی آمریکایی و انگلیسی که آن‌ها را حمایت می‌کردند، کمتر از ۴۸ ساعت پس از فرمان مقام معظم رهبری در تنگه بین‌المللی هرمز توقیف شدند. البته این پیروزی در تقابل دریایی بین جبهه مقاومت و استکبار جهانی از جنبه‌های مختلف قابل بررسی است که در این مجال صرف بُعد ژئوپلیتیکی آن مورد بحث و مذاقه قرار گرفته است.

از سوی دیگر، ماهان، مکیندر و اسپایکمن نظریه استراتژی جهانی خود را مبتنی بر رویارویی بین دو قدرت دریایی و خشکی می‌دانستند. اما بعد از جنگ جهانی دوم، بمباران‌های هوایی آشکارا اهمیت خود را نشان داد و اکنون هر طرحی که تحرک نیروی هوایی را در محاسباتش نادیده بگیرد، در استراتژی جهانی غیر عقلایی و شکست خورده تلقی می‌شود. ادوارد وارنر Edward Warner، ژنرال ژولیو دوهت ایتالیایی و ویلیام میشل آمریکایی و نیز یک طرفدار توانمند به نام الکساندر دوسورسکی Alexander de Seversky نظریاتی درباره نقش حیاتی نیروی هوایی در استراتژی جهانی مطرح کردند. دو خصوصیت اصلی در نظریه سورسکی وجود دارد که او را از دیگران متمایز می‌سازد: ۱- اصرار عمده او بر گسترش یک صحنه عملیاتی؛ ۲- قدرت هوایی را از قید ارتباط با سازمان‌های وسیع زمینی آزاد کرد. به عقیده وی، قدرت‌های اصلی جهان بعد از سال ۱۹۴۵ قدرتی است که «منطقه تصمیم» Area of Decision را در اختیار داشته باشد (عزتی ب، ۱۳۹۰: ۷۴-۷۱).

در این بین هر چند دو قدرت هوایی در دوران جنگ سرد ایالات متحده آمریکا و شوروی بودند اما با فروپاشی شوروی در سال ۱۹۹۱، آمریکا قدرت بلامنازع هوایی جهان باقی ماند و حدود دو دهه هیچ کشوری توانایی مقابله با آن را نداشت و قدرت مطلق و برتر هوایی در تمام نبردهای هوایی لقب گرفته بود. پس از گذشت حدود یک دهه از هزاره سوم میلادی، با به زمین نشاندن پهپاد جاسوسی RQ170 توسط نیروی هوافضای سپاه در شرق ایران

اولین نشانه‌های قدرت هوایی ایران به نمایش در آمد. اما با تحمیل جنگ توسط ائتلاف کشورهای غربی، عبری و عربی در سال ۲۰۱۴ علیه کشور یمن و گذشت حدود ۵ سال از بمباران‌های مکرر این ائتلاف، در سال ۲۰۱۹ با سقوط متعدد پهپادهای عربستان سعودی متعلق به آمریکا توسط مجاهدان یمنی و در مقابل حملات پهپادی و موشکی پی در پی انصارالله یمن به پالایشگاه‌ها (شرکت آرامکو آمریکا در الشیبه در ۱۲۰ کیلومتری صعده در ۲۶ مرداد ۹۸)، فرودگاه‌ها (فرودگاه نجران، ابحاء و ملک خالد در منطقه خمیس مشیط)، خطوط لوله نفتی (خط لوله نفتی بندر ینبع) و مراکز نظامی و استراتژیک عربستان سعودی و امارات متحده عربی علی‌رغم وجود رادارهای پیش اخطار پدافندی با بهره‌گیری از پهپادهای قاصف کا ۲، صماد ۲ و ۳ ضربه مهلک دیگری توسط بازوی جنوبی قدرت ژئوپلیتیکی جبهه مقاومت به رهبری ایران بر پیکره استکبار جهانی به رهبری آمریکا نشست.

انهدام پهپادهای جاسوسی و نظامی رژیم اشغالگر قدس توسط حزب‌الله لبنان و ارتش سوریه پس از تهدید به سرنگونی توسط سید حسن نصرالله در پی تجاوز به حریم هوایی این دو کشور و نیز در تاریخ ۳۰ خردادماه ۱۳۹۸ با انهدام و اسقاط مجهزترین، پیشرفته‌ترین، و گران‌قیمت‌ترین پهپاد شناسایی جاسوسی نیروی هوایی آمریکا به نام «گلوبال هاوک» RQ-4C «عقاب جهانی» پس از پرواز از پایگاه هوایی الظفره ایالات متحده آمریکا در امارات متحده عربی و حرکت به سمت تنگه هرمز و شرق دریای عمان در هنگام بازگشت به سمت غرب در محدوده شرقی تنگه هرمز با تجاوز به فضای آب‌های سرزمینی ایران در حالی که مشغول جمع‌آوری اطلاعات و جاسوسی بود، در ارتفاع ۱۶/۵ کیلومتر بالاتر از سطح زمین یعنی حدود ۵۱۰۰۰ پا از سطح زمین و حدود ۲۰۰۰۰ پا بالاتر از سطح پرواز نهایی هواپیماهای مسافربری و با فاصله‌ای بیش از ۹۰ کیلومتر از سامانه «سوم خرداد» توسط نیروی هوافضای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ضربه‌ای سخت بر پیکره و هیمنه پوشالی استکبار جهانی نشست و لاشه این پهپاد در منطقه «رأس‌الشیر» که متعلق به آب‌های ایران است، سقوط کرد. این پهپاد با وزن ۱۴/۵ تن سنگین‌ترین پهپاد جهان، ساخت شرکت نورثروپ گرومن با قیمتی بیش از ۲۰۰ میلیون دلار و بر مبنای پروژه‌ای با هزینه حدود ۱۰ میلیارد دلار که تنها دو فروند از آن ساخته شده در فاصله‌ای دور و بالا در منطقه رو به روی کوه مبارک استان هرمزگان در فضای آب‌های سرزمینی جمهوری اسلامی ایران با آتش سامانه بومی پدافند موشکی

سوم خرداد با قابلیت تحرک بالا ساخت سال ۱۳۹۳ توسط نیروهای انقلابی، مومن و مجاهد هوافضای سپاه مورد هدف قرار گرفت.

بر اساس رویدادها و رخدادهای اتفاق افتاده در مناطق دریایی و هوایی مورد منازعه بین ایالات متحده آمریکا به همراه شریک اروپایی اش انگلستان و شرکای منطقه‌ای اش یعنی عربستان سعودی و امارات متحده عربی در مقابله با جمهوری اسلامی ایران، ارزیابی کنونی ژنرال‌های بلندپایه آمریکایی و انگلیسی، پرهیز از هرگونه حمله نظامی به ایران، بدلیل وجود پیامدهای منطقه‌ای و جهانی آن می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت اظهارات رئیس جمهور آمریکا در فردای انهدام این پهپاد مبنی بر فرمان حمله به ایران و تغییر تصمیم بدلیل منصرف شدن از کشته شدن ۱۵۰ نفر غیرنظامی بی‌گناه و لغو این تصمیم، به نوعی لاف در غربی، عملیات روانی و فراری رو به جلو می‌باشد. زیرا ناو نظامی یو.اس.اس. وینسنس متعلق به نیروی دریایی ایالات متحده آمریکا در زمان جنگ تحمیلی در تاریخ ۱۲ تیرماه ۱۳۶۷ (۳ ژوئیه ۱۹۸۸) هواپیمای مسافربری شماره ۶۵۵ ایران ایر به مقصد دوبی امارات را در ارتفاع ۱۲۰۰۰ پایی با شلیک موشک فینیکس حرارتی با وجود داشتن دستگاه‌های ناوبری هوایی و شناسایی، مورد حمله قرار دارد و تمامی ۲۹۰ سرنشین آن شامل ۴۶ مسافر غیرایرانی و ۶۶ کودک جان باختند. این تجاوز هشتمین جنایت مرگبار هوایی تاریخ است. در این تعرض هوایی نه مثل تجاوز کوماندوهایش در سال ۱۳۹۴ به آب‌های ایرانی خلیج فارس (که مورد سرزنش قرار گرفتند)، بلکه در مراسمی مهم ویلیام راجرز فرمانده ناو مورد تشویق قرار گرفته و مدال شجاعت از دست ریاست جمهوری آمریکا گرفت.

با گذشت زمان قدرت هوایی و دریایی آمریکا و شریک سنتی اش انگلستان رو به افول و اضمحلال رفته که زمانی انگلستان با لشکرکشی دریایی در بندر خرمشهر خاک ایران را تسخیر و آمریکا هواپیمای مسافربری ایرباس ایران را ساقط می‌کرد و اکنون در سردرگمی کامل نمی‌دانند در مقابل قدرت دریایی و هوایی جمهوری اسلامی ایران و کشورها و گروه‌های مقاومت منطقه غرب آسیا به رهبری جمهوری اسلامی ایران چه تصمیمی اتخاذ کنند. از آنجائی که این پیشرفت‌های نظامی در حوزه قدرت دریایی و هوایی در جبهه مقاومت اسلامی برخاسته از صنعت دفاعی بومی و ناشی از اراده ملی و قدرت رهبران سیاسی این کشورها با تکیه بر جایگاه ولایت و رهبری

مقام معظم رهبری در جهان اسلام بوده و همچنین تقابل سیاسی جبهه مقاومت و به طور خاص ایران در کاهش تعهدات برجامی در دو گام و در آستانه گام سوم، پیام‌های سیاسی، نظامی، اقتصادی و راهبردی آشکاری به دنیا مخابره می‌کند و کشورهای مستکبر و متجاوز را متوجه قدرت بازدارندگی و دفاعی جمهوری اسلامی ایران می‌نماید که نشان از تغییر معادلات ژئوپلیتیکی و تغییر هندسه نوین قدرت دریاپایه و هوایایه در نظام کنونی جهان است.

منابع و ماخذ:

- برزگر، علیرضا، (۱۳۷۹)، روز شمار جنگ تحمیلی، چاپ اول، تهران: انتشارات سروش (صدا و سیما).
- حافظ‌نیا، محمدرضا، (۱۳۹۰)، اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، چاپ سوم، ویرایش اول، مشهد: انتشارات پاپلی وابسته به پژوهشکده امیرکبیر جهان.
- عزتی (الف)، عزت‌الله، (۱۳۹۰)، ژئوپلیتیک در قرن بیست و یکم، چاپ چهارم، تابستان، تهران: سمت.
- عزتی (ب)، عزت‌الله، (۱۳۹۰)، ژئوپلیتیک، چاپ نهم، تابستان، تهران: سمت.
- ازغندی، علیرضا و جلیل روشندل، (۱۳۹۲)، مسائل نظامی و استراتژیک معاصر، چاپ چهاردهم، تابستان، تهران: سمت.
- Agnew, J. (1999). *Gropolitics: Re-Visioning World Politics*. London: Routledge.
- Dikshit, R. (1982). *Political Geography*. Delhi.
- Dodds, K. (2000). *Geopolitics In A Changing World*. England: Pearson Education Limited.
- Gray, C. S. (1986). *Maritime Strategy and The Defence of The West*. New York: Rampo Press.
- Gray, C. S. (1977). *The Geopolitics of The Nuclear Era*. New York. Crane, Russak & Company. Inc.
- www.eghtesadnews.com
- <https://www.khabaronline.ir/news/1276393>
- <https://www.mashreghnews.ir/news/976789>
- <https://fa.alalamtv.net/news/4374491>